

ION NETE
**„Minden emberben
 egy világ vajúdik”**

Először is köszönettel tartozom, amiért a *Bújócska a holtakkal* című írásomat – amelyet dr. Lajos Katalin fordított le, aki volt olyan kedves, hogy helyettesítsen ezen a találkozón – beválogatták *Az év műfordításai 2009* című antológiába, ezáltal elérhetővé tették az Önök olvasói számára.

Nem lépek fel azzal az igénnyel, hogy a román kulturális élet személyiségeként fejtsen ki álláspontomat a román irodalomról, lévén hogy én csupán egy író vagyok, aki az írott szó bűvöletében élve szükségét érzi annak, hogy felszínre hozza képzelete világát, amelyről gyakran az az érzésem, hogy valójában létező. Ez megegyezik Eminescu reflexiójával, miszerint „Minden emberben egy világ vajúdik”. Az imagináriusból táplálkozó alkotóerőnk függvényében nem árt, ha néha felszínre hozzuk ezt a világot is, amely nehéz órákban támaszul szolgálhat mindazoknak, akik önállóan vagy egy kolumbuszi kritika biztatására magukra ismernek benne, így járulva hozzá a lelkükben megsejtett titok lelepleződéséhez.

Az interkulturalitásnak kedvező kontextus, valamint ennek egyre gyümölcsözőbb termése Mircea Eliadét juttatja eszembe, akinek meggyőződése volt, hogy minden földi dolog közül csak a gondolat műve marad örökéletű, ez pedig azt a kérdést veti fel, vajon mit szólna, ha látná a román szép-irodalmi könyvek egyre növekvő számát, melyek az utóbbi időben idegen nyelvek, többek között a magyar nyelv köntösében is mutatkoznak. Valaha ez a tudós, vallástörténész és prózaíró mély aggodalmat és kiábrándulást érzett amiatt, hogy Románia nincs jelen a világ szellemi és kulturális színterén.

Számos cikke közül azt említem meg, amelyet Földes Jolán magyar író nő díjazása alkalmával írt 1936-ban, s amely éppen arra a gondolatra összpontosított, hogy a kulturális és irodalmi propaganda terén Magyarország erőfeszítései például szolgálhatnának számunkra, hogy végre ne utasítsunk vissza makacsul mindenféle, a határon túli ismertté válásunkat célzó törekvést. Ez a megállapítás ma is aktuális, amint azt Mircea Cărtărescu író nemrég

elhangzott megjegyzése is hangsúlyozza: Magyarországon a magyar írók népszerűsítése a világban állampolitika, az ország márkajelének hivatalosan is szerves részét képezi.

Közben a kulturális élet árnyalódott, s ez tetten érhető mind abban, hogy mennyit írnak, mind pedig abban, hogy mennyit fordítanak a román irodalomból. Ha abban is tetten érhető lenne, hogy milyen visszhangja van a lefordított könyveknek, majdhogynem elégedettek lehetnénk. Csak-hogy Eliade máig érvényes szavai szerint a román író azért ír többnyire, hogy elolvassák, nem azért, hogy újraolvassák! Ebből az azonnalíságot célzó nézőpontból fakad a visszhang hiánya, amely csaknem mindegyik fordítás után űrt hagy. Az irodalmi sajtóból és a kiadói tervekben leszűrt információk alapján elmondhatjuk, hogy ma Romániában nem sokat, hanem nagyon sokat írnak, ez pedig nem rossz, ellenkezőleg! Amint azt az imént megjegyeztem, a fordítások száma is lenyűgöző!

Ezt a megállapítást hosszú felsorolással lehetne alátámasztani, ebből csupán néhány névre szorítkozok: Ana Blandiana, Ruxandra Cesereanu, Dan Lungu, Alexandru Ecovoiu, Mircea Cărtărescu, Gabriela Adameșteanu, Filip Florian, Lucia Verona, Bogdan Suceavă, Radu Țuculescu, Mihai Măniuțiu, Mihai Matei.

Itt kell megjegyezni, hogy az irodalom fokozott előtérbe kerülése nem annyira a kulturális propaganda szemléletváltásának, mint inkább az európai csatlakozással megnyitott új kulturális légkörnek tudható be, amely teret nyitott az egyéni kezdeményezések előtt is. Gyümölcsözőek az interkulturalitás témakörében szervezett projektek, amint azt e tanácskozás is kiválóan példázta, s az évente kiadott antológia is, amely az olvasóközönség számára elérhetővé teszi az európai irodalmak alkotásait.

Állításom, miszerint a véletlenszerű kezdeményezések nagyobb szerepet játszanak a fordításirodalom gyarapításában, szem előtt tartja a román irodalom változó fogadtatását a világban. Bizonyos könyvek esetében – szerzőtől és kiadótól függően – nagy a felhajtás, működésbe lépnek a reflektorok és a kamerák, a folyóiratok megnyílnak a dícséreteken dúskáló elemzéseknek. Ugyanakkor számos más fordítást csupán szűkszavúan említenek, vagy leggyakrabban hallgatnak róluk, elferdítve így a tevékenység valódi célját, amely semmiképp nem lehet egy adott név

ION NETE 1938. augusztus 28-án, a Vâlcea megyei Ursoaia faluban született, Pesceana községben. Elemi iskolái után a rámnicu vâlceai Nicolae Bălcescu középiskolában folytatja tanulmányait, majd a Bukaresti Egyetem Filológia Karán végez román nyelv és irodalom szakon. Az egyetem elvégzése után egy újságírói kurzust is elvégez, ezután pedig a csíkszeredai Informația Harghitei című napilapnál szerkesztő. 1990 után a Hargita Megyei Kulturális Felügyelőség tanácsadója. Jelenleg nyugdíjas.

Irodalmi indulása Fșșuă Negau biztatására a bukaresti egyetemisták folyóiratához, az Amfiteatrulhoz köthető a *Trădărea umbrei* (Az árnyék

árulása) című novellával. Első kötete, a *Cartea Mureșului* kollektív interjúkötet a M. Eminescu kiadónál. Novelláskötetei a *Șerpii de tânăie* (Tipomur Kiadó, Marosvásárhely), a *Răstignirea în crucea lui Năstavnice* (Székelyföld Kiadó, Csíkszereda), a *Noaptea albastră / Kékszínű éj* (Neptun Kiadó, Csíkszereda). Jelen van az ARCADE antológiában, amelyet a Romániai Írószövetség marosvásárhelyi fiókjá adott ki. Publikált a *Luceafărul*, a *Vătra*, az *Ateneu*, az *Academia Barladeanu* és a Székelyföld folyóiratokban, és a *De-a v-ați ascunselea cu morții* (*Bújócska a holtakkal*) című novellája, amely első része egy három részből álló novellafüzérnek, megjelent *Az év műfordításai 2009* című antológiában.

előtérbe helyezése, sokkal inkább egy alkotás megismeretése, amely gazdagítja a világ szellemiségét.

Különösen annak a reklámozási stratégiának a létét hangsúlyozom, amely bizonyos „érdekes érdekeknek” van alávetve, s amely meggyőződésem szerint nemcsak hogy nem tesz jót, hanem éppenséggel kárára lehet magának az irodalomnak. Az ily módon kialakított légkör megkerülhetetlenné tesz olyan kérdéseket, mint: húsz év intenzív fordítói munka után mi az, amin keresztül a román kultúra magára tudja vonni a figyelmet az egyetemes kultúrán belül? Mi az, amin keresztül érvényesülni tud? Miben áll a felvetett témák és megközelítésmódok eredetisége? Vannak olyan könyveink, amelyek alapján azt mondhatjuk, hogy a román irodalom végre győzedelmeskedett, s legalább két-három mitikus hőst adott a világirodalomnak (olyan hősöket, akik – Mircea Eliade elképzelése szerint – a lehető legmélyebben vesznek részt a létezés drámájában, legyen sorsuk, fájjon a húsuk, ismerjék a megismerés küzdelmeit)? Rátaláltak-e arra a sajátos hangra, amely elhozza a hön áhított nemzetközi elismerést, hogy le lehessen végre söpörni a „kisebrendű kultúrához” tartozás érvét, „a kevesen beszélik ezt a nyelvet” argumentumot, amely miatt öröklődik a Nobel-díj frusztrációja?

Az irodalmi sajtó válaszol is ezekre a kérdésekre, hisz gyakran visszhangozza a közkeletű véleményt, miszerint az az irodalom alkalmas a fordításra, amely a nyugati világ érdeklődését elégíti ki egy bizarr, ismeretlen valóság iránt, amelyet sötét, erőszakos, vad, furcsa alakok népesítenek be, s amelynek sajátosságait az alkotók természetellenesen felnagyítják egészen a közönségességig, ez pedig olyannyira jellemzőnké vált, hogy csak így válhatunk láthatókká.

Lám, így marad érvényes Mircea Eliade észrevétele, miszerint szükséges olyan könyveket írni, amelyek felkeltik az olvasók érdeklődését, és felébresztik bennük az újraolvasás igényét! Ez az a feltétel, amelynek teljesítésével az alkotók megmenthetik vagy igazolhatják létezésüket!

Ez a szempont egy túlságosan is bonyolult folyamatot kísér figyelemmel, amely a spiritualitás fogalmán alapul, valamint az alkotói intenció fogalmán, vagyis hogy milyen mértékben akarja a szerző, hogy műve valóságghú legyen, netán jelképezzen valamit, vagy egyszerűen csak az imagináriust szólaltatja meg, egy új világot alapít, amely egy új világegyetem felé nyit utat, függetlenül földrajztól, politikától, szociológiától stb. Ez utóbbi esetben az olvasó számára megadtna az az öröm, hogy különleges érzéseket, benyomásokat élhessen meg, mint a felfedező, aki miközben felfedezi e sajátos világot, annak sajátos törvényeivel együtt, elmélyül benne és megismeri, eljut odáig, hogy felfedi az alkotás lényegét, ami végső soron hétköznapi életének ad értelmet.

Az az érzésem, hogy túlságosan is bemerészkedtem az elmélet síkos talajára, amellyel bevallom, különben nem sokat érintkezem, hisz úgy gondolom, hogy az alkotó, aki úgy érzi, hogy mondanivalója van, ezt a megírt könyvvel kell kifejeznie, majd miután pontot tett a végére, jelétül annak, hogy befejezte küldetését, nem marad más hátra, mint várni és remélni, hogy – Fernando Pessoa-t parafrázálva – egy szép napon a közeli vagy távolabbi jövőben akadnak végül emberek, akik megértik, akik majd a családját alkotják, akikben azért születik meg újra és újra, hogy szeressék!

Hölgyeim és Uraim! Gondolom, észrevették, hogy kikerültem azt a témát, amire megtisztelő meghívásuk szólt, és pedig hogy javasoljak olyan könyveket a kortárs román irodalomból, amelyeket érdemes lenne az Önök nyelvére lefordítani. Már az elején bevallottam, hogy csak egy író vagyok, az írott szó kultuszában élő, akinek a nézőpontja szubjektív, tehát autoritás és döntési hatalom nélküli. Különben sem kedvelem azokat a könyveket, melyeket önkényesen ilyesfajta érvekkel ajánlanak: „írója igazi teljesítményt mutatott fel azzal, hogy tizenhárom hónap alatt írta meg a regényt; a könyvet olvasván az a benyomásunk, hogy a régi világ (a '89 előtti) az életben elviselhetőbb volt, olvasva azonban kiborít, undorít, de ugyanakkor elvarázsol...” Másképpen szólva, ötven év valódi fogság után arra kényszerítjük szellemünket, hogy továbbra is ebben a fogságban éljen, azt hozván fel esetleg érvül, hogy kötelességünk keresni és megtalálni az igazságot csak azért, hogy feledésbe ne merüljön...

Nem tudom, ezek a pontosítások elegendőek-e ahhoz, hogy megértsék izgalmamat. Szinte nagyobb zavarban érzem magam, mint a karkai ember, hisz nekem kinyílt a Kapu... Úgy érzem, erőmön felüli, hogy választ adjak. Az Önök nemes szándékait azonban illő ennek megfelelően kezelni. Ezért válaszolok, néhány javaslatot fogalmazva meg. Különösen ajánlom Mircea Eliade *IVAN* című novelláját az *În curte la Dionis* című kötetből (Cartea Românească Kiadó, 1981), amelyben zseniális módon hoz létre egy apokaliptikus világot. Benne egy olyan halálesetről van szó, amelyről kölcsönösen ellentmondó bizonyítékok merülnek fel, miközben a sors hangja Darie-n keresztül keményen büntet: Nous sommes foutus, Ivan! Nous sommes des pauvres types! Save our souls! Bless our hearts, Ivan! Car nous sommes foutus!

A többi cím esetében a könyvkiadásban jártas szakemberekkel konzultáltam, hogy olyan javaslatokat tegyek, amelyeket ha lefordítanának, valódi értéket képviselnének, méltóak lennének bármelyik európai könyvtárhoz.

Az a mód, ahogy próbálkozásaimat fogadták, arra a következtetésre vezetett, hogy Mircea Eliade világháború előtt megfogalmazott megállapításaihoz képest nem beszélhetünk mélyreható változásokról kultúránk nemzetközi nép-